

Mehmed Esad Yesârî'nin celi nesta'lik levhası (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 324/102)

cesine ulaşarak İmâd-ı Rûm diye anılmış, özellikle celi nesta'likte büyük başarı sağlamıştır. Yesârî Mehmed Esad ilk zamanlarında İmâd'ın üslûbunda yazarken daha sonra harfleri bazan küçük, bazan büyük yazmak suretiyle nesta'lik ve celisinde yeni bir üslûp arama yoluna girmiştir. 1196'da (1782) yazdığı Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi kitâbesinde bütün harflerde kesin ölçüler içinde iken Topkapı Sarayı'nda 1204'te (1789) yazdığı Mihrişah Sultan Dairesi kitâbesindeki harf ölçüleri daha büyüktür. Hayatının son yıllarında ise İmâd'ın en güzel harflerini seçerek harflerde kesin ölçüleri ve âhengi sağlamış, böylece ileride oğlu Yesârîzâde Mustafa İzzet tarafından kurulacak olan Türk nesta'lik ekolüne zemin hazırlamıştır. Yesârîzâde Mustafa İzzet, Mehmed Emin, Abdülkadir, Arapzâde Sa'dullah, Mehmed Şehâbeddin ve celi sülûsün üstadı Yesârîzâde Mustafa Râkım onun tanınmış öğrencilerindedir. Bu sanatkârlar sonradan Yesârîzâde ekolüne dönmüştür.

Yesârî'nin ölümünden sonra oğlu Yesârîzâde Mustafa İzzet, yaklaşık 1215'ten (1800) itibaren nesta'liki kendi anlayışına göre değiştirerek yeni kurallar ortaya koymuştur. Babasının eksik bıraktığı yerleri tamamlamış, böylece Yesârîzâde Mustafa İzzet ekolünü kurmuş, nesta'lik ve celisinde kesin ölçüler belirlemiştir. Hiçbir İslâm ülkesinde nesta'lik ve özellikle kitâbelerde, cami levhalarında kullanılan celi şekli Osmanlı hat sanatındaki seviyeye ulaşmamıştır. İnan yazısındaki harflerde kesin ölçüler yoktur. Keşîdeli harfler sekiz-on bir nokta uzunluğunda yazılırken Yesârîzâde keşîdelerde uzunluğu on-on bir nokta olarak kabul etmiştir. Kâse görünüşlü harflerin iç genişliği İnan ekolünde genellikle iki buçuk nokta genişliğindeyken Türk eko-

lünde üç noktadır. İnan ve Türk nesta'likinde harflerin ve dolayısıyla kelimelerin fizyolojik görünüşü de farklıdır. Yesârîzâde'nin elinde harfler yataylaşmış, İnan ekolünde ise sağdan sola kayar gibi yayvan bir görünüş almıştır. Diğer bir ifadeyle İnan nesta'likinde harfler ve kelimeler profilden bakılan bir insan veya cisim görünümündeyken Türk nesta'likinde cepheden bakılan bir insan veya cisim görünümündedir.

Yesârîzâde'nin öne çıkan öğrencileri Kıbrısîzâde İsmâil Hakkı, Ali Haydar Bey, Kazasker Mustafa İzzet ve Abdülfetah Efendi gibi yüksek devlet memuriyetlerinde bulunan kimselerdir. Ayrıca Çarşambalı Hacı Ârif ve bilhassa Yesârîzâde ekolüne ayrı bir renk katan, âdeta onun bir kolunu kuran ve nesta'likle sülûste ve celilerinde XX. yüzyıl hattatlarının yetişmesinde büyük rol oynayan Sâmî Efendi bu ekolün en meşhur simalarındır. Mehmed Nazif, Ömer Vaffi, Rifâî Aziz Efendi, Hulûsî Yazgan ve Necmeddin Okyay, Sâmî Efendi'nin en ünlü öğrencileridir. Ayrıca Halim Özyazıcı, Kemal Batanay ve Osmanlı-Türk hattatlarının son büyük halkasını teşkil eden Hamit Aytaç nesta'lik üstatlarındandır. Günümüzde nesta'lik yazının eğitim, öğretim ve tanıtılması Necmeddin Okyay ile Kemal Batanay'ın öğrencileri tarafından sürdürülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mîr Ali Herevî, *Midâdü'l-hutût*, Tahran 1368 hş., s. 59-71; Kummî, *Gülîstân-ı Hüner*, s. 64-78, 121, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 16-21; Mehdi Beyânî, *Ahvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvisân*, Tahran 1345-46 hş., I, 241-266; II, 378-380, 384-388, 409-411, 441-446, 518-538; IV, tür.yer.; Âli, *Menâkib-ı Hünerverân*, s. 32; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 688-690; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 207-215; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fâtih Devri Hattatları ve Hat Sanatı*, İstanbul 1953, s. 42-44; Rızâ Muşâşâi, *Resmü'l-hatt-ı Şikeste*, Tahran 1361 hş.; Azizüddin Vekîlî Fûfelzâî, *Hüner-i Hat der Afgânîstân der Dû Kâr-ı Ahîr*, Kâbil 1342 hş., s. 199; Ali Râhcîrî, *Peydâyiş-i Hat ü Hattâtân be İnzîmâm-ı Tezkîre-i Hoşnûvisân-ı Mu'âşır*, Tahran 1346 hş., s. 115, 122, 127-128, 131, 133-135, 161-162, 203-209; *Risâle-i Mîr 'Alî Tebrîzî* (nşr. M. Abdullah Çağatâyî), Lahor 1969; Habîbullah Fezâilî, *Atlası hat*, İsfahan 1350 hş./1971, s. 444-445, 448-461, 522-551, 561, 591-599, 607-632; Abdülhay Habîbî, *Târîh-i Hat ve Nüviştehâ-yi Kühen-i Afgânîstân*, Kâbil 1350 hş.; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 182-184, 209; P. P. Soucek, "The Art of Calligraphy", *The Arts of the Book in Central Asia: 14th-16th Centuries* (ed. B. Gray), Paris 1979, s. 7-34; *Resmü'l-meşk-i 'İmâdü'l-küttâb es-Seyfî* (nşr. Cevâd Yesâvülî), Tahran, ts.; *Şikeste-nüvisi ve Şikeste-hânî: Mecmû'â'î ez Âşâr-ı Üstâdân-ı Hat-ı Şikeste* (haz. Yedullah Kâbilî Hânsârî), Tahran 1362 hş.; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, Ankara 1982, s. 19, 25, 31; *Yâdnâme-i Mehmed Rızâ Kelhor* (Encümen-i Hoşnûvî-

sân-ı İrân), Sârî 1368 hş., s. 25-29; Yedullah Kâbilî Hânsârî, *Semâ-ı Kalem-i Şikeste*, Tahran 1368 hş.; Sultan Ali Meşhedî, *Şirâtü's-suûr*, Tahran 1368 hş., s. 21-32; Ali Alparslan, "İslâm Yazı Sanatı", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, XIV, 445-522; a.mlf., *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara 1992, s. 110-128; a.mlf., *Türk Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999; a.mlf., "İslâm Yazı Çeşitleri 4", *Sanat Dünyamız*, sy. 34, İstanbul 1985, s. 3-8; a.mlf., "Khat", *El²* (İng.), IV, 1122-1126; *İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 198, 206, 207, 208; M. Abdullah Çağatâyî, "Hat-ı Nasta'lik der Pâkîstân u Hind" (tr.c. M. Ca'fer Cîvân), *Hüner ü Merdüm*, sy. 151, Tahran 1354 hş., s. 29-37; Hüseyin Zaîmî, "Ez Nasta'lik tâ Nasta'lik", a.e. (1355 hş.), s. 36-54. ALİ ALPARSLAN

NESTÜR'LİK

(السطورية)

İstanbul Patriği Nestür'un
(ö. 451)

öncülüğünde oluşan
bir hristiyan mezbebi.

Doğu Süryânî veya Asurî kilisesi olarak da bilinen Nestür'lik (Nestorianizm) akımına adını veren Nestür, 382 yılında Roma İmparatorluğu'nun Kommagene eyaletinin Germanikeia (Maraş) şehrinde doğmuş, öğrenimini Antakya İlahiyat Okulu'nda tamamladıktan sonra papaz ve vâiz olarak çalışmıştır. İyi bir hatip olan Nestür, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde "sapkınlar" a karşı verdiği ateşli mücadeleyle tanınmış, 428'de İmparator II. Theodosius tarafından İstanbul patrikliğine tayin edilmiştir.

Nestür'un fikirlerinin kaynağı, eğitim gördüğü ve döneminde oldukça popüler bir konuma sahip bulunan Antakya İlahiyat Okulu'dur. IV ve V. yüzyıllarda hristiyan dünyasında güçlü etkinliğiyle tanınan iki entelektüel merkez mevcuttu. Bunlardan biri olan ve antik Mısır kültürü ile Yeni Eflâtunculuk'la beslenen İskenderiye okulu Kitâb-ı Mukaddes'in sembolik ve batinî bir perspektiften yorumunu ön plana çıkarırken daha çok geçmişiindeki Aristocu gelenekten beslenen Antakya okulu literal yorumu tercih etmiştir.

Nestür'liği diğer hristiyan mezheplerinden ayıran farklılıklar litürjideki pratikle ilgili olmaktan ziyade doktrin açısından olan farklılıklardır. Buna göre monofizit hristiyanların ileri sürdüğü gibi İsa tek tabiatlı (sadece tanrı) değildir. O hem tanrı hem insandır (çift tabiatlı, diofizit). Meryem'in durumu noktasında diğer kiliselerden farklı bir çizgi izlenir. Katolik, Ortodoks ve monofizit kiliseleri Meryem'i tanrı doğuran / taşıyan (theotokos) olarak imtiyazlı bir yere

koyarken Nestûrîler, Meryem'i Mesîh ya da insan doğuran / taşıyan (christokos / anthropotokos) diye adlandırırlar. Nestûrîliğin doktrin açısından geleneksel kiliseden ayrıldığı noktalarından biri de aslî günah konusudur. Nestûrîler, Tevrat'ı literal yorumlayarak insanın doğuştan günahkâr olduğu tezine karşı çıkarlar. İlk insan çifti bir günah işlemişse bile bu nesilden nesile sirayet eden bir günah türü değildir. Ayrıca Nestûrîliği mahkûm ettirdiğinden dolayı Efes Konsil'i'ni (431) ve kendilerinin katılmı dışında yapılan İznik (325) ve İstanbul (381) konsilleri dışındaki konsilleri tanımayan Nestûrîler evlerinde ikon, resim, heykel gibi nesnelere bulundurmazlar.

Diğer birçok Hıristiyan kilisesi gibi Nestûrîler de yedi "sakrament"i kabul ederler. Fakat bunların özellik ve ayrıntıları açıkça belli olmayıp isimleri değişmekte, vaftiz, evharistya, evlilik ve rahip takdisi diğerlerinden daha önemli sayılmaktadır. Vaftiz âyininin vücudu temizlediğine, aynı zamanda mânevî temizliğin de kaynağı olduğuna inanılır. Çocuk doğumunun sekizinci gününde vaftiz edilir ve yüzü doğuya dönük biçimde suya üç defa daldırılıp çıkarılır, bunu bedenine kutsal yağla yağlanması izler (Grant, s. 72-73). İhtidâ edenler dışında Nestûrîler günah çıkarma ve kutsal yağla yağlama âyinlerini terketmiştir. Günah itirafı da artık yapılmamaktadır. A'râf inancını reddederler, ölümler için dua etmeyi de ihmal etmezler. Boşanma sadece zina halinde kabul görmektedir.

Tarihî olarak Nestûrî kilise hiyerarşisi sekiz sınıftan meydana gelmektedir: Patrik, metropolit, piskopos, başdiyakon, papaz, diyakonlar, diyakon çömezi ve papaz çırağı. En yüksek mertebeye ulaşmak için bütün ara derecelerden geçmek gerekir, ancak bu rütbelere aynı günde de alınabilir. Böylece bazan sıradan laik insanların bir günde papaz çırağı, diyakon çömezi, diyakon ve papaz olduğu görülmektedir. Teoride on sekiz yaşından önce diyakonluk, yirmi beş yaşından önce papazlık verilmeyle birlikte bu kurala fazla uyulmamaktadır.

Nestûrî kilisesinin başkanı olan patrik önceleri piskoposlar tarafından seçilirken 1552'den itibaren bu görev aynı aileden gelen kişilere verilmeye başlanmıştır. Patrik, gerekli şartları gerçekleştiren patrik ailesinin üyeleri arasındaki piskoposlar tarafından seçilir. Piskoposların tayini ise halkın onayı ile patrik tarafından yapılır. Piskopos adayları doğuştan itibaren asla et

yememelidir, fakat balık, yumurta, süt ve peynir yiyebilirler.

Nestûrîlik'te patrik evlenemediğinden patriklik amcadan yeğene geçer. Nestûrî kilisesinin patriği eskiden İran'daki Selâsi-Stezifon dinî bölgesinde piskoposlar tarafından takdis edilirdi. Takdisin ardından Nestûrî patrikleri "simon" veya "mar simon" (Aziz Petrus) adını alır. Resmî olarak patrik "bütün Doğu'nun patriği" diye adlandırılır. Kullandığı mühürde "Havâri Thaddeus'un makamında oturan mar simon" cümlesi yer alır. Ayrıca her aşiretin bir piskoposu, fiilî iktidar sahibi melik ya da mâlik unvanı verilen dünyevî bir reisi bulunuyordu. Mâlik başka bir kabileye savaş açma veya barış yapma yetkisine sahipti.

Eskiden metropolitler kendilerine bağlı piskoposları patriğin izniyle kutsayabiliyordu. Artık kendilerine bağlı piskoposlar kalmadığı için metropolitlik sadece bir şeref unvanı haline gelmiştir. Piskoposlar evlilik ilâmından, kiliselerin kutsanmasından, papazlık töreni haklarından doğan çok az bir gelirle ve kiliseye gelenlerin ödediği yıllık vergiyle geçiniyorlardı. Bekârlık bütün yüksek görevler için şarttı. Yine de kayıtlarda evli piskoposların varlığından söz edilmektedir. Sonraları bu husus şahsî bir tercih haline gelmiştir (Atiya, s. 290).

V-IX. yüzyıllar arasındaki gelişme döneminde Nestûrî kilisesi 200'den fazla piskoposluk ve yirmi yedi başpiskoposluk merkezine sahipti. Ancak bu sayı XIX. yüzyılın ilk yarısında yirmi altıya ve sonlarına doğru on ikiye kadar inmiştir. 1914'te sadece Şemdinan piskoposluk bölgesi bulunuyordu. 1951 yılında ise artık Irak'a sığınmış olan Şemdinan metropoliti kalmıştı.

Her cemaat veya köy kendi papazını seçer ve genellikle otuz kırk aile için bir papaz bulunur. Papaz "rabbi, rabbi gaşa" veya "kassi" diye adlandırılır. Bütün papazlar evlidir. Görevlerini sık sık oğullarına veya damatlarına devrederler. Eşi ölen papazlar yeniden evlenebilir. Diyakonlar veya diyakon çömezleri daha üst bir göreve yükselmeye çalışmadan hayatları boyunca aynı görevi sürdürürler. Nestûrîler'de "şahârâ" (Kilise şarkıcısı) adı verilen, diğer kiliselerde bilinmeyen bir rütbe vardır. Şarkıcılar arasından seçilen bu kişi diyakon olmaz; ancak papaz bulunmadığında âyinlere başkanlık edebilir ve cenaze törenlerini yönetebilir (Janin, s. 419).

Nestûrîlik tarih sahnesine çıktığı V. yüzyıldan itibaren dışlanmış ve taraftarları kovuşturulmaya uğramıştır. Bizans devlet kilisesinin baskısı altında kalan Nestûrî-

ler, Sâsânî İmparatorluğu'nun sınırları içine çekilmişlerdir. Keldânîler, Efes Konsil'i'ni kabul etmeyerek Nestûrîliğe girmiş, Seleucia Konsil'i'nde (486) Pers kilisesi resmen Nestûrîliği benimsemiştir. Yine bu tarihlerde Nestûrîler'in çoğu Nusaybin'i merkez edinerek bütün Ortadoğu'da misyonerlik faaliyetine girişmişler, Abbâsîler devrinde Bağdat ve çevresinde yoğunlaşmışlar ve 830'da Halife Me'mûn tarafından kurulan Beytülhikme'de büyük faaliyet göstermişlerdir. Bu dönemden başlayarak Nestûrîler'in Orta Asya'ya (Hindistan, Türkistan ve Çin) kadar yayıldığı görülmektedir. XIII. yüzyıldaki Moğol istilâsı bir anlamda Nestûrî kilisesinin gücünü kırmış, o tarihten itibaren kilise gerilemiştir. Ancak XVII. yüzyılda Keldânîler'in Katolikliği benimsemesinden bir asır sonra Keldânî Patriği XIII. Şimon Denha, Katoliklik'ten ayrılarak Nestûrîliğe dönmüş ve piskoposluğu Hakkâri dolaylarındaki Koçanis'e taşımıştır. Günümüz Nestûrî kilisesi bu yolla devam etmiştir.

I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti içinde yaşayan Nestûrîler'le siyasal otorite arasında bir problem yaşanmamıştır. Fakat 1903'te patrik seçilen XIX. Simon Benjamin 15 Haziran 1915'te dış desteklerle Osmanlı Devleti'ne baş kaldırmış, ancak destek aldığı Rusya'nın çöküşü dolayısıyla pek çok Osmanlı Nestûrîsi ve patrik yurt dışına kaçmıştır. Nestûrî patrikliği halen Chicago'da bulunmaktadır.

Bugün kendileri için "Doğu kilisesi" tabirini kullanan Nestûrîler'in sayısı tam olarak bilinmemekte, çoğu Irak, İran, Suriye, Hindistan, Amerika ve İsveç gibi ülkelerde yaşayan Nestûrî nüfusunun 150.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Pek çok Nestûrî son iki yüzyıl içinde Katolik misyonerliğinin etkisi altında Katolikliği tercih etmekte ve bu gruplar Keldânî kilisesi adıyla bilinmektedir (bk. KELDÂNİLER).

İslâm Literatüründe. Klasik kitaplarla reddiye türü eserlerde Hıristiyanlığın Ya'kübiyye, Nestûriyye ve Melkâiyye şeklinde üç ana mezhebinden bahsedilmekte, bu mezheplerin yaratıcı Tanrı'nın bir cevherle baba, oğul ve Rûhulkudûs diye adlandırılan üç asıldan (ekânîm-i selâse) ibaret olduğunda görüş birliğine varılmasına rağmen teslis anlayışını oluşturan cevher ve asıllar arasındaki ilişki ile oğul İsa Mesîh'in mahiyeti hakkında fikir ayrılığına düştükleri belirtilmektedir.

İslâmîyet-Hıristiyanlık polemikğine önemli katkılarda bulunan Ebû İsa el-Verrâk, söz konusu Hıristiyan mezheplerinin tes-

İlâhî oluştuğu asılların baba, oğul (kelâm) ve ruhtan (hayat) meydana geldiğine, her birinin özel bir cevheri olmakla birlikte onları umumi bir cevherin birleştirdiğine inandıklarını ifade etmiştir. Asılların mahiyeti hakkında bu mezheplerin farklı görüşlere sahip bulunduğunu belirten Ebû İsmâ el-Verrâk, Nestûriyye'nin teslîs inancının, kadîm cevherin uknûmlarla aynı olduğunu ifade ettikleri halde onun muhtelif (heterojen) tabiatlı oluşunu kabul etmemelerini çelişkili bularak eleştirir (*er-Red 'ale't-teşlîs*, s. 76). Ebû İsmâ el-Verrâk, Nestûriyye'nin Mesîh'in Tanrı'nın ezeli kelâmı ile Meryem'den doğan insandan meydana geldiğine, onun iki cevher, iki asıl ve bir iradesinin bulunduğu inandıklarını aktarmıştır. Nestûrîler Mesîh'teki kadîm cevherin "kelime", hâdis cevherin Meryem'den doğan insan, kadîm uknûmun yine "kelime", hâdis uknûmun ise yine Meryem'den doğan beşer olduğunu kabul eder (*a.g.e.*, s. 72).

Bâkılânî de teslîs anlayışında asılları bir araya getiren cevherin mahiyetine ilişkin olarak Ya'kûbiyye ve Nestûriyye'nin, "Cevher asıllardan farklı bir şey değildir" iddiaları ve Melkâiyye'nin, "Cevher asıllardan farklıdır" şeklindeki inançları arasındaki çelişkiye dikkat çeker (*et-Temhid*, s. 82-83). Bâkılânî, Nestûriyye'nin İsmâ'nın mahiyetiyle ilgili görüşünü ezeli kelâmın beşerle birleşmesi, yani suyun şarap ve sütle karışması şeklinde aktarmış, İsmâ'da gerçekleştiğini iddia ettikleri birleşme veya bir tür karışmanın ancak temas etme ve yapışık olmakla imkân dahiline girdiğinden hareketle bu hususların cisimler için söz konusu olabileceğini, fakat kadîm olan "kelime" için düşünülmemeyeceğini belirtmiştir, dolayısıyla böyle bir birleşme gerçekleşmeyecektir (*a.g.e.*, s. 86-89).

Kâdî Abdülcebbar, teslîsi oluşturan cevher ve asılların mahiyet ve ilişkilerine benzer eleştiriler getirdikten sonra üç hıristiyan mezhebinin de oğulun Mesîh olarak isimlendirilen bir şahısla birleştiği, onun insanların günahı için çarımha gerildiği ve öldürüldüğü hususunda görüş birliğine varıldığını belirtmiş (*el-Muğnî*, V, 80-81), Nestûriyye'nin Mesîh'in kadîm ve yaratılmış olmak üzere iki cevhere ve iki asla sahip bulunduğu ve haçta gerilme olayının Mesîh'in ilâhî değil beşerî yönünün gerçekleştiğine inandıklarını aktarmıştır. Onlara göre Mesîh'teki ittihad irade yönünden gerçekleşmiştir. Kâdî Abdülcebbar, onların bu ittihad anlayışını şöyle eleştirir: Bu durumda ya Allah Teâlâ Mesîh'in iradesiyle diler yahut Mesîh Allah'ın bir mahalde

bulunmayan mevcut iradesiyle diler veya her ikisi de irade konusunda hiçbir şekilde ihtilâfa düşmeyerek diler, yahut da ikisinin biri diğerinin dilediğinden başkasını dilemez. Ancak bu ihtimallerin hiçbirini Allah hakkında düşünülemez (*a.g.e.*, V, 115-120).

İbn Hazm, üç mezhebin teslîs inancına bilinen eleştirileri yönelttikten sonra Nestûriyye'nin Mesîh'te ilâhî olanla beşerî olanın zeytin yağıyla suyun karışması gibi bir araya geldiği, böyle bir karışımda suyun da zeytin yağının da kendi özelliklerini koruduğu şeklindeki inançlarını tutarlı bulmaz. İbn Hazm böyle bir algılayışın ve benzetmenin doğru olmadığını, bu tür bir birleşme veya karışmanın beşerî olanın ilâhî olana mekân teşkil etmesini, Tanrı ile insanın birbirlerine cevher-araz konumunda bulunmasını gerektireceğini, bu hususların ancak cisimler için söz konusu edilebileceğini söyleyerek karşı çıkar (*el-Faşl*, I, 53-54).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû İsmâ el-Verrâk, *er-Red 'ale't-teşlîs* (nşr. D. Thomas, *Anti-Christian Polemic in Early Islam* içinde), Cambridge 1992, s. 72-76; Bâkılânî, *et-Temhid* (Ebû Rîde), s. 82-83, 86-89; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, V, 80-81, 115-120; İbn Hazm, *el-Faşl*, I, 53-54; Şehristânî, *el-Milel* (Kılânî), I, 224-225; W. F. Ainsworth, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, London 1842, II, 223; A. Grant, *Nasturiler ya da Kayıp Boylar* (trc. Meral Barış), İsvç 1994; Cuinet, II, 769; E. Tisserant, *Hulûsa târîhiyye li'l-kenesetî'l-Keldâniyye* (trc. Süleyman Sâîğ), Musul 1939, s. 44-47; R. Janin, *Les églises orientales et les rites orientaux*, Paris 1955, s. 410-420; A. S. Atiya, *A History of Eastern Christianity*, London 1968, s. 247, 254, 290-296; J. Joseph, *The Nestorians and their Muslim Neighbours*, Princeton 1961; K. Bihlmeyer – H. Tuchle, *I ve IV. Yüzyullarda Hıristiyanlık* (trc. Antun Görâl), İstanbul 1972, s. 34-36; C. A. Frazee, *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire (1453-1923)*, London-New York 1983, s. 56; Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a* (trc. Mehmet Aydın), Ankara 1990, s. 12-14; Mehmet Çevik, "Büyük Devletlerin Doğu Anadolu ve Kuzey Irak Politikalarında Bir Başka Unsurlar: Nesturiler", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri: Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askerî ve Stratejik Açılarda Türkiye*, Ankara 1996, I, 88-100; Kadir Albayrak, *Keldânîler ve Nasturiler*, Ankara 1997, s. 67-92; D. L. Edwards, *Christianity: The First Two Thousand Years*, London 1997, II, 237-110; Elbir Günay – Harun Güngör, *Türk Din Tarihi*, Kayseri 1998, s. 180-184; Hassan b. Talal, *Christianity in the Arab World*, London 1998, s. 87; Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2000, s. 79-81; S. P. Brock, "The 'Nestorian' Church: A Lamentable Misnomer", *Bulletin of the John Rylands University Library*

of Manchester, LXXVIII/3, Manchester 1996, s. 30-35; Yonca Anzerlioğlu, "XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Nasturi Hıristiyanlarının Faaliyetleri", *TY*, XVIII/134 (1998), s. 181; B. Nikitine, "Nestûrîler", *İA*, IX, 207-212; B. Holberg, "Nastûriyyün", *El²* (İng.), VII, 1030-1033; M. J. Costelloe, "Nestorian Church", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, X, 343-346; P. T. Camelot, "Nestorianism", *a.e.*, X, 346-347; M. Moosa, "Nestorian Church", *ER*, X, 369-372.

KADİR ALBAYRAK

NEŞÂT-I İSFAHÂNÎ

(نشاط إصفهانی)

Mîrzâ Abdülvehhâb
Neşât Mu'temedüdevle İsfahânî
(ö. 1244/1829)

İranlı şair ve münşî.

1175 (1761) yılında İsfahan'da doğdu. Aslen Fars bölgesinin Cehrüm şehrinden olup büyük babası Abdülvehhâb İsfahan'da valilik yapmıştı. İyi bir eğitim alan Neşât Arapça ve Türkçe öğrendi. Ayrıca nes'ta'lik ve şikestede kendini kabul ettirdi. Şiir söylemeye başladıktan sonra İsfahan'da ortaya çıkan "bâzgeşt-i edebî" (edebiyatta geri dönüş) akımının savunucularından biri oldu. Evini bu akımın mensuplarına açarak geleneksel tarzda şiirlerin söylendiği ve tartışmaların yapıldığı bir edebiyat mahfili haline getirdi. Ailesinden kalan zengin mirası bu yolda harcıyıp geçimini ancak yazdığı methiyelerle sağlayacak duruma geldi. 1803'te Tahran'a giderek Feth Ali Şah'ın sarayında debir olarak görev başlandı. Bu sırada "Mu'temedü'd-devle" lakabını aldı ve Dîvân'ü-resâil'in başına getirildi. Devlet fermanlarını, şahın mektuplarını, akidnâmeleri ve hânedanla ilgili birçok yazışmayı kaleme aldı. Saraya bu yakınlığı devlet işlerinde daha aktif görevlere gelmesini sağladı. 1818 yılında I. Napolyon ile görüşmek üzere Paris'e gönderilen heyetin içinde yer aldı. Daha sonra Bâhârz ve Gûrîler isyanını bastırmakla görevlendirildi. 1822'de Afgan isyanını bastırma görevini de başarıyla yerine getirdi. Şiire düşkün olan Feth Ali Şah'ın edebî meclislerinin vazgeçilmez şairlerinden olan Neşât ömrünün sonuna kadar Tahran'da yaşadı ve 5 Zilhicce 1244'te (8 Haziran 1829) burada vefat etti.

Neşât'ın eserlerinin tamamı *Gencîne-i Neşât* adı altında 1266'da (1850) ve Nâsirüddin Şah'ın emriyle 1281'de (1864) Tahran'da yayımlanmış, ayrıca Hüseyin Nehâî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1337 hş.). Eser dîbâceler, hutbeler, vakıfnâmeler, akidnâmeler; kasideler, kıtalar; Feth